

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
XVIII

Neřit Heyeti - Editorial Board
Halil İNALCIK - Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY - İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER - A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XVIII

İstanbul - 1998

Sahibi: **ENDERUN KİTABEVİ** adına İsmail ÖZDOĞAN

Tel: (0212) 518 26 09 Fax: (0212) 518 26 63

Yazı İşleri Sorumlusu: Nejat GÖYÜNÇ

Tel: (0216) 333 91 16

Dizgi: **GİRİŞİM DİZGİ**

Tel: (0212) 513 28 29

Basıldığı Yer: **KİTAP MATBAACILIK**

Tel: (0212) 567 48 84

Cilt: **FATİH MÜCELLİT**

Tel: (0212) 501 28 23 - 612 86 71

Adres: **ENDERUN KİTABEVİ**, Beyaz Saray No. 46 Beyazıt - İST.

LES VOIES D'ALLAH: Les Ordres Mystiques dans le Monde Musulman des Origines à Aujourd'hui (Allah'a Giden Yollar: Başlangıcından Günümüze İslâm Dünyasında Tarikatlar), ed. Alexandre Popovic-Gilles Veinsteine, Fayard Paris 1996, 711 s.

1980'li yılların başından bu yana dünyadaki genel değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkan postmodernist eğilimlerin yükselen değerler olarak dinleri yeniden gündeme getirmesi, hiç şüphesiz İslâm dünyasında da etkisini göstermiş ve İran ihtilaliyle hızlanan siyasi İslamcı hareketlere paralel olarak popüler İslâmî hareketler de münhasıran mistik bir çehre ile yeniden belirginleşmeğe başlamıştı. Bu sebeple yaklaşık onbeş yıldan bu yana dünyada ve özellikle Batı ülkelerinde bu konu yeniden ilgi odağı olmağa başlayarak günümüze kadar, antropolojik, sosyolojik ve tarihsel açılarından sufi tarikatları ve İslâmî cemaatler üzerine eğilen araştırmalar ve ortak kitaplar yayımlanmaktadır.

Başta ABD olmak üzere Batı Avrupa ülkeleri bu yeni süreçte geniş bir araştırma programını uygulamaya koydular. Bu meyanda Fransa'da da bir dizi araştırma yayımlandı. İşte, Osmanlı sonrası Balkanlar'ında İslâm üzerine araştırmalarıyla tanınmış Alexandre Popovic ile, esas olarak klasik dönem Osmanlı tarihine yönelik yayımlar yapmakla beraber, son zamanlarda çalışmalarını sufi tarikatlar üzerine yoğunlaştıran tanınmış tarihçi Gilles Veinsteine'nin editörlüğünde 1996 yılında yayımlanan bu ortak kitap da bunlardan birini oluşturuyor.

Bu kitap, esas itibarıyla konuya ilgi duyan Fransız kamu oyuna yönelik olduğundan, yarı popüler bir nitelik arz etmekle beraber, alanın araştırmacılarına da ilk referans kaynağı niteliğinde bir elkitabı olarak da değerlendirilebilir. Başta iki editör A. Popovic ve G. Veinsteine'nin bizzat kendileri olmak üzere, her biri alanının iyi birer uzmanı olan Denis Gril, Marc Gaborieau, Eric Geoffroy, Gerhard Bövering, Martin van Bruinessen, Olivier Roy, J.-L. Triaud, Nathalie Clayer, Thierry Zarcone ve ünlü Muhyiddin-i Arabî uzmanı Michel Chodkiewicz vb. tanınmış araştırmacılar, kaleme aldıkları bir veya daha fazla makaleleriyle kitaba katkıda bulunmuşlardır.

Kitap esas olarak, İslâm dünyasında tarikatların mahiyeti, özellikleri, toplumsal ve tarihsel fonksiyonları üzerine bir giriş, dört kısım, sonuç ve eklerden meydana gelmekte olup, buna tipik bir takım sufi metinlerin çevirilerinden ibaret bir ekler kısmı ilâve edilmiştir. Ayrıca amatör okuyuculara yönelik, tasavvuf ve tarikatlarla ilgili belli başlı ana terimleri açıklayan bir sözlük te bulunuyor. Kitabın sonunda indeksten önce yer alan, faydalı ve yönlendirici bir bibliyografya ise, içerideki bölüm başlıklarına göre sistematik olarak düzenlenmiş olup ilgili konulardaki belli başlı -kitap Batılı okuyucuya yönelik olduğu için tabii olarak yalnızca üç Batı dilindeki (İngilizce, Fransızca ve Almanca)- temel literatürü ihtiva ediyor.

Kanaatimizce konunun ana meseleleri düşünülerek tematik bir şekilde sistematize edilmekle isabetli bir düzenlemeye tâbi tutulmuş bulunan bu kitapta böylece, kronolojik tasnife dayalı kuru ve statik bilgiler verilmek yerine, amatör okuyucuya ve profesyonel araştırmacıya konuyu daha iyi anlamaya yönelik kolaylık sağlayıcı bir yol izlenmiş olmaktadır.

"*Tarihte Tarikatlar*" başlığını taşıyan Birinci Kısım'da, İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinde zamanla ortaya çıkan çeşitli tarikatların kısa ve öz tarihçeleri verilmiş, "*Göğün Yolları*" başlıklı İkinci Kısım'da ise, birer kavram olarak tarikat kurucuları, velîler ele alınmakta, tarikatların doktrin ve inançları, kuralları, âyin ve erkânları, tasavvuf musikisi ve semâ', tasavvuf edebiyatı vb. konular incelenmektedir. Tarikatların teşkilatlanma biçimleri, ilk şekilleri, ekonomik ve sosyal rolleri ve nihayet siyasi iktidarlarla olan ilişkilerinin yer aldığı, "*Yerin Yolları*" başlıklı Üçüncü Kısım'ı, Çin Türkistanı, Güney-Doğu Asya, Hint alt kıt'asından başlayarak batıya doğru -İran ve Türkiye de dahil- diğer müslüman ülkeleri birer birer ele almak suretiyle günümüz İslâm dünyasında tarikatların durumlarının incelendiği, "*Mekânda Tarikatlar*" adındaki Dördüncü Kısım takip etmektedir. "*Bazı Tarikatlara Dair*," başlığını taşıyan Beşinci Ki-

sım'da ise, İslâm dünyasında tarihsel süreç içerisinde önemli roller oynamış ve geniş kitleleri etkilemiş bulunan *Nakşibendîlik*, *Kadirîlik*, *Bektaşîlik*, *Ticanîlik*, *Melâmîlik*, *Halvetîlik*, *Rifâîlik*, *Kalenderîlik*, *Mevlevîlik* ve *Şâzîlik* gibi büyük tarikatlar kısa kısa söz konusu edilmektedir. "Tarikatlar Nereye Gidiyor?" adındaki Sonuç bölümü, tarikatların şimdiki durumları ve gelecekteki konularına yönelik oldukça ilginç iki makaleden oluşuyor.

Sonuç itibarıyla, gerçekten faydalı bir elkitabı niteliğini taşıdığını belirttiğimiz bu eserin, bize göre birkaç eksik yanının bulunduğunu da söylememiz gerekiyor. Bunlardan biri, yani - okuyucunun bizzat kendisinin göreceği sebebiyle burada isimlerini sıralamayı gereksiz bulduğumuz- bazı makalelerin çok kısa, bu yüzden de yeterli olmadığı gözden kaçmıyor. Anlaşıldığı kadarıyla bu, kitabın hacmini daha fazla büyütmeme amacından kaynaklanıyor. Bir diğer husus ise, bazı konularda hâlâ eski literatürü kullanmış olmaları sebebiyle birkaç makalenin yeni araştırmaların sonuçlarından habersiz olduğudur.

Ahmet Yaşar OCAK